خەۋپ نامىزى

﴿ وَإِذَا ضَرَبۡتُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَلَيۡسَ عَلَيۡكُمۡ جُنَاحٌ أَن تَقۡصُرُواْ مِنَ ٱلصَّلَوٰةِ إِنۡ خِفۡتُمۡ أَن يَفۡتِنَكُمُ
ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْۚ إِنَّ ٱلۡكَٰفِرِينَ كَانُواْ لَكُمۡ عَدُوّٗا مُّبِينٗا ﴿١٠١﴾ وَإِذَا كُنتَ فِيهِمۡ فَأَقَمۡتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ
فَلۡتَقُمۡ طَآئِفَةٞ مِّنۡهُم مَّعَكَ وَلۡيَأۡخُذُوٓاْ أَسۡلِحَتَهُمۡ فَإِذَا سَجَدُواْ فَلۡيَكُونُواْ مِن وَرَآئِكُمۡ وَلۡتَأۡتِ
طَآئِفَةٌ أُخۡرَىٰ لَمۡ يُصَلُّواْ فَلۡيُصَلُّواْ مَعَكَ وَلۡيَأۡخُذُواْ حِذۡرَهُمۡ وَأَسۡلِحَتَهُمۡۗ وَدَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوۡ
تَغۡفُلُونَ عَنۡ أَسۡلِحَتِكُمۡ وَأَمۡتِعَتِكُمۡ فَيَمِيلُونَ عَلَيۡكُم مَّيۡلَةٗ وَٰحِدَةٗۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ إِن
كَانَ بِكُمۡ أَذٗى مِّن مَّطَرٍ أَوۡ كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ أَن تَضَعُوٓاْ أَسۡلِحَتَكُمۡۖ وَخُذُواْ حِذۡرَكُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ
لِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٗا مُّهِينٗا ﴿١٠٢﴾ فَإِذَا قَضَيۡتُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ قِيَٰمٗا وَقُعُودٗا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمۡۚ
فَإِذَا ٱطۡمَأۡنَنتُمۡ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَۚ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتۡ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ كِتَٰبٗا مَّوۡقُوتٗا ﴿١٠٣﴾ وَلَا تَهِنُواْ
فِي ٱبۡتِغَآءِ ٱلۡقَوۡمِۖ إِن تَكُونُواْ تَأۡلَمُونَ فَإِنَّهُمۡ يَأۡلَمُونَ كَمَا تَأۡلَمُونَۖ وَتَرۡجُونَ مِنَ ٱللَّهِ مَا
لَا يَرۡجُونَۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾ إِنَّآ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ لِتَحۡكُمَ بَيۡنَ ٱلنَّاسِ
بِمَآ أَرَىٰكَ ٱللَّهُۚ وَلَا تَكُن لِّلۡخَآئِنِينَ خَصِيمٗا ﴿١٠٥﴾ وَٱسۡتَغۡفِرِ ٱللَّهَۖ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴿١٠٦﴾
وَلَا تُجَٰدِلۡ عَنِ ٱلَّذِينَ يَخۡتَانُونَ أَنفُسَهُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ خَوَّانًا أَثِيمٗا ﴿١٠٧﴾ ﴾

﴿سەپەرگە چىققان ۋاقىتىڭلاردا كاپىرلارنىڭ ئۆزەڭلارغا زىيان - زەخمەت يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن قورقۇپ، نامازنى قەسرى قىلىپ (يەنى تۆت رەكئەتنى ئىككى رەكئەت قىلىپ) ئوقۇساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ. كاپىرلار سىلەرگە ھەقىقەتەن ئوپئوچۇق دۈشمەندۇر (ناماز ئوقۇۋاتقان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ سىلەرنى ئۆلتۈرۈۋېتىشتىن يانمايدۇ). (ئى مۇھەممەد!) سەن مۆمىنلەر بىلەن (جىھادتا) بىللە بولۇپ ئۇلار بىلەن ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، ئۇلارنىڭ بىر پىرقىسى سەن بىلەن بىرلىكتە نامازغا تۇرسۇن، قوراللىرىنى (ئېھتىيات يۈزىسىدىن) يېنىدا تۇتسۇن، سەجدىگە بېرىپ بولغاندىن كېيىن ئۇلار ئارقاڭلارغا ئۆتۈپ تۇرسۇن (يەنى ناماز ئوقۇپ بولغان پىرقە ئارقاڭلاردا كۆزەتچىلىك قىلىپ تۇرسۇن، ئۇلارنىڭ ئورنىغا) ناماز ئوقۇمىغان ئىككىنچى بىر پىرقە كېلىپ سەن بىلەن بىرلىكتە (يەنى ئارقاڭدا) ناماز ئوقۇسۇن، (دۈشمەنلىرىدىن)

ئېھتىياتچانلىق بىلەن ھوشيار تۇرسۇن. (دۈشمەنلىرى بىلەن ئۇرۇشۇشقا تەييار تۇرۇش يۈزىسىدىن) قوراللىرىنى يېنىدا تۇتسۇن، كاپىرلار سىلەرنىڭ قوراللىرىڭلاردىن، ئەشيالىرىڭلاردىن غەپلەتتە قېلىشىڭلارنى، شۇنىڭ بىلەن سىلەرگە بىردىنلا (تۇيۇقسىزدىن) ھۇجۇم قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ (يەنى دۈشمەنلەرنىڭ سىلەرگە ھۇجۇم قىلىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالماسلىقى ئۈچۈن، ھەممىڭلار بىرلا ۋاقىتتا يىغىلىپ ناماز ئوقۇماي، يۇقىرىقى ئۇسۇل بويىچە ئوقۇڭلار). ئەگەر سىلەرگە يامغۇر سەۋەبلىك ھەرەج بولىدىغان بولسا ياكى كېسەل بولساڭلار، (بۇ چاغدا) قوراللىرىڭلارنى قويۇپ قويساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ، ئېھتىياتچان ۋە ھوشيار بولۇڭلار، الله ھەقىقەتەن كاپىرلار ئۈچۈن خور قىلغۇچى ئازاب تەييارلىدى. نامازدىن فارىغ بولغىنىڭلاردا ئۆرە تۇرغان، ئولتۇرغان ۋە ياتقان ھالەتلىرىڭلاردا الله نى ياد ئېتىڭلار (الله سىلەرگە دۈشمىنىڭلارغا قارشى ياردەم بېرىشى مۇمكىن). خاتىرجەم بولغان چېغىڭلاردا نامازنى (پۈتۈن شەرتلىرى بىلەن) مۇكەممەل ئادا قىلىڭلار. شۈبھىسىزكى، ناماز مۆمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى. دۈشمەننىڭ ئارقىسىدىن قوغلاشقا سۇسلۇق قىلماڭلار؛ ئەگەر سىلەر قىينالساڭلار، ئۇلارمۇ خۇددى سىلەرگە ئوخشاش قىينىلىدۇ، سىلەر ئۇلار ئۈمىد قىلمايدىغان نەرسىنى (يەنى شېھىت بولۇشنى، ساۋابنى ۋە غەلىبىنى) الله دىن ئۈمىد قىلىسىلەر. الله ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر. (ئى مۇھەممەد!) سېنى كىشىلەر ئارىسىدا الله نىڭ كۆرسەتكىنى بويىچە ھۆكۈم قىلسۇن دەپ، ساڭا ھەقىقەتەن ھەق كىتابنى نازىل قىلدۇق. خائىنلارنىڭ تەرىپىنى ئالمىغىن. الله دىن مەغپىرەت تىلىگىن. الله ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر. (گۇناھ قىلىش بىلەن) ئۆزلىرىگە خىيانەت قىلغۇچىلارنىڭ تەرىپىنى ئالمىغىن. خىيانەتكە ئادەتلەنگەن، گۇناھقا چۆمگەن كىشىنى الله ھەقىقەتەن دوست تۇتمايدۇ﴾.

ـ سۈرە نىسا 101 ـ، 102 ـ، 103 ـ، 104 ـ، 105 ـ، 106 ـ، 107 ـ ئايەتلەر

سۆزلۈكلەر تەھلىلى

ضَرَبْتُمْ: (سەپەرگە چىققىنىڭلاردا) يەنى يەر يۈزىدە سەپەرگە چىققان چېغىڭلاردا. الله تائالا يەنە مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بەزىلەر الله نىڭ پەزلىنى تىلەپ (يەنى تىجارەت قىلىپ) يەر يۈزىدە سەپەر قىلىدۇ﴾[1].

تَقْصُرُوا: (قەسرى قىلىپ ئوقۇساڭلار)، قەسرى قىلىش دېگەن بۇ سۆز كېمەيتىش دېگەن مەنىدە كەلگەن بولۇپ، نامازنىڭ رەكئەت سانىنى كېمەيتىشكىمۇ، سۈپىتى ۋە شەكلىنى كېمەيتىشكىمۇ ئېھتىمالى بار.

[1] سۈرە مۇززەممىل، 20 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

راغىب مۇنداق دەيدۇ: «نامازنى قەسرى قىلىش بولسا، رۇخسەتكە ئاساسەن ئۇنىڭ بەزى ئەركانلىرىنى تاشلاپ قىسقا ئوقۇشنى كۆرسىتىدۇ.»[1]

يَفْتِنَكُم: (ئۆزەڭلارغا زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن)، ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «فتنە» بولۇپ، سىنىماق، مۇپتىلا قىلماق، دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. ياخشىلىق ۋە يامانلىق سىناقلىرىغا ئىشلىتىلىدۇ. اللّٰه تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەرنى بىز يامانلىققا مۇپتىلا قىلىش، ياخشىلىق بېرىش ئارقىلىق سىنايمىز﴾[2].

عَدُوًّا مُّبِينًا: (ئوپئوچۇق دۈشمەندۇر) يەنى ئاشكارا دۈشمەنلىك قىلغۇچى دۈشمەنلەردۇر.

حِذْرَهُم: (ئېھتىياتچانلىق بىلەن ھوشيار تۇرسۇن)، بۇ سۆز خەۋپلىك نەرسىدىن پەخەس بولۇش، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئىبنى مەنزۇر «لىسانۇل ئەرەب» ناملىق قامۇسىدا مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز قورقۇش دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. كىمكى بىرەر نەرسىدىن قورقسا، ھوشيارلىق بىلەن ئۇنىڭ سەۋەبلىرىنى قىلىش ئارقىلىق ئۇنىڭدىن ساقلىنىدۇ.»[3]

فەخرۇددىن رازى مۇنداق دەيدۇ: «سەگەكلىك بىلەن تۇرۇپ، كېلىش ئېھتىمالى بولغان خەۋپتىن ساقلانسا، ئېھتىياتچانلىق بىلەن ھوشيار تۇرغان بولىدۇ. ئايەتتە: دۈشمەندىن پەخەس بولۇڭلار، ھوشيار تۇرۇڭلار، ئۇنىڭغا سىلەرگە چېقىلىش پۇرسىتى بەرمەڭلار، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.»[4]

تَغْفُلُونَ: (غەپلەتتە قېلىشىڭلار)، غەپلەت بولسا، ئەستە تۇتۇشنىڭ ۋە سەگەكلىكنىڭ ئازلىقىدىن ئىنساندا يۈز بېرىدىغان سەۋەنلىكتۇر.

جُنَاح: (گۇناھ)، بۇ سۆز گۇناھ، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

قَضَيْتُم: (فارىغ بولغىنىڭلاردا) يەنى نامازنى ئوقۇپ بولساڭلار. اللّٰه تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندا (يەنى نامازدىن پارىغ بولغىنىڭلاردىن كېيىن)﴾[5].

اطْمَأْنَنتُم: (خاتىرجەم بولغان چېغىڭلاردا) يەنى ئەمىن بولغان ۋاقتىڭلاردا. بۇ سۆز ئەسلىدە خاتىرجەم بولماق دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. ئايەتتە: سىلەر ئەنسىرىگەن قورقۇنچ تۈگىگەندە نامازنى ئۆزەڭلار بىلىدىغان شەكىلدە تولۇق ئادا قىلىڭلار، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

---

[1] ئىمام راغىب ئەسفەھانىينىڭ «ئەلمۇفرەدات في غەرىيبىل قۇرئان» ناملىق كىتابى، 405 ـ بەت.
[2] سۈرە ئەنبىيا، 35 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] ئىبنى مەنزۇرنىڭ «لىسانۇل ئەرەب» ناملىق قامۇسى، حذر بۆلۈمى.
[4] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 10 ـ جىلد، 176 ـ بەت.
[5] سۈرە جۇمۇئە، 10 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

كِتَٰبًا مَّوۡقُوتًا: (ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز) يەنى ئالدىغا سۈرۈشكىمۇ، ئارقىغا سۈرۈشكىمۇ دۇرۇس بولمايدىغان ۋاقىتلار بىلەن بەلگىلەنگەن پەرز.

وَلَا تَهِنُواْ: (سۇسلۇق قىلماڭلار) يەنى سەل قارىماڭلار ۋە بوشاپ قالماڭلار. ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «ۋەھن» بولۇپ، ئاجىزلاپ قالماق، دېگەن مەنىدە كېلىدۇ.

ٱبۡتِغَآءِ ٱلۡقَوۡمِۖ: (دۈشمەنىنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاشقا) يەنى ئۇلارنى قوغلاپ يۈرۈپ تۇتۇش ۋە ئۆلتۈرۈشتە. بۇ يەردىكى دۈشمەنلەر، كاپىرلارنى كۆرسىتىدۇ.

تَأۡلَمُونَ: (قىينالساڭلار)، ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «ئەلەم» بولۇپ، ئىنسانغا يېتىدىغان دەرت ـ ئەلەم، ئاغرىق، قىينىلىش، جاپا ـ مۇشەققەت، دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ.

زەمەخشەرى «ئەلكەششاف» ناملىق تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئايەت مۇنداق مەنە بېرىدۇ: سىلەر يارىدار بولۇش، ئۆلتۈرۈلۈش بىلەن چېكىنىۋاتقان دەرت ـ ئەلەم سىلەرگىلا خاس ئەمەس، ئۇ ھەقىقەتەن سىلەر بىلەن دۈشمەنلەر ئارىسىدا ئورتاق يۈز بېرىدىغان ئىش بولۇپ، سىلەرگە يەتكەندەك ئۇلارغىمۇ يېتىدۇ. ئاندىن ئۇلار بۇ دەرت ـ ئەلەملەرگە چىداپ كېتىدۇ. سىلەر بۇ ئىشتا ئۇلارغا قارىغاندا بەكراق چىداملىق بولۇشقا ھەقلىق تۇرساڭلار، نېمىدەپ ئۇلارغا ئوخشاش چىداملىق بولالمىغىدەكسىلەر؟!»[1]

وَتَرۡجُونَ: (ئۈمىد قىلىسىلەر)، ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «رەجائ» بولۇپ، ئۈمىد قىلماق دېگەن مەنىدە كېلىدۇ.

راغىب مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز خۇرسەن بولىدىغان ئىشنىڭ يۈز بېرىشىنى تەقەززا قىلىدىغان ئارزۇنى ئۈمىد قىلماق دېگەن مەنىدە كېلىدۇ.»

خَصِيمًا: (تەرەپدار)، بۇ سۆز تەرەپىنى ئالغۇچى، يان باسقۇچى، داۋاگەر بولغۇچى، جېدەللەشكۈچى، مۇداپىئە قىلغۇچى دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. زەمەخشەرى مۇنداق دەيدۇ: «ئايەت مۇنداق مەنە بېرىدۇ: خائىنلارنىڭ تەرەپىدە تۇرۇپ گۇناھسىز كىشىلەر بىلەن جېدەل قىلمىغىن.»

تەبەرى مۇنداق دەيدۇ: «مۇسۇلمانغا ياكى مۇسۇلمان بىلەن سۈلھى تۈزگەن كىشىگە خىيانەت قىلغان ئادەمگە يان بېسىپ، ئۇنىڭدىن ئۇ خىيانەت قىلغان ھەققىنى تەلەپ قىلغان كىشىدىن ئۇنى مۇداپىئە قىلمىغىن.»[2]

غَفُورًا رَّحِيمًا: (ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىبانىدۇر) يەنى الله كۆپ مەغپىرەت قىلىدۇ، كۆپ رەھمەت قىلىدۇ.

[1] ئىمام زەمەخشەرىنىڭ «ئەلكەششاف» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 435 ـ بەت.
[2] ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 264 ـ بەت.

www.munber.org

ئايەتلەرنىڭ ئومۇمىي مەنىسى

ئى مۆمىنلەر! سىلەر جىھاد ياكى تىجارەت ياكى ساياھەت ئۈچۈن ۋە ياكى باشقا مەقسەت ئۈچۈن سەپەرگە چىققان ۋاقىتلاردا پەرز ﴿نامازنى قەسرى قىلىپ (يەنى تۆت رەكئەتنى ئىككى رەكئەت قىلىپ) ئوقۇساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ﴾. تۆت رەكئەت پەرز نامازنى ئىككى رەكئەت قىلىپ ئوقۇڭلار. چۈنكى ئىسلام دىنى ئاسانلىقنىڭ دىنىدۇر. اللہ تائالا ﴿سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ﴾[1]. بولۇپمۇ كاپىرلارنىڭ ئۆزەڭلارغا زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن قورقۇپ، نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ. ئۇلار دۈشمەن بولۇپ، ھەمىشە دۈشمەنلىك قىلىش كويىدا بولىدۇ. اللہ نىڭ كۆزىتىپ تۇرىدىغانلىقىدىن ئەيمەنمەيدۇ، سىلەرگە چېقىلىشتا اللہ دىن قورقمايدۇ. سىلەرنىڭ اللہ بىلەن مۇناجات قىلىۋاتقىنىڭلارمۇ ئۇلارنى سىلەرگە ئۇرۇش ئېچىشتىن توسۇپ قالالمايدۇ. چۈنكى ئۇلار سىلەرگە ھەر ۋاقىت ۋە ھەر زامان دۈشمەنلىك قىلىدۇ.

ئى مۇھەممەد! سەن ساھابىلىرىڭ بىلەن جىھادتا بىللە بولساڭ، ئۇلارغا ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، ئۇلارنى ئىككى پىرقىگە بۆلگىن، ﴿بىر پىرقىسى سەن بىلەن بىرلىكتە نامازغا تۇرسۇن﴾، ﴿ئىككىنچى پىرقە﴾ قورallىرىنى يېنىدا تۇتۇپ سېنى قوغدىسۇن. ئالدىنقى پىرقە سەجدىگە بېرىپ بولغان ۋە بىر رەكئەت نامازنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئۇلار ئارقاڭلارغا ئۆتۈپ كۆزەتچىلىك قىلىپ تۇرسۇن، ئۇلارنىڭ ئورنىغا كۆزەتچىلىك قىلىۋاتقان ئىككىنچى پىرقە كېلىپ، خۇددى ئالدىنقى پىرقە قىلغاندەك، ﴿سەن بىلەن بىرلىكتە (يەنى ئارقاڭدا) ناماز ئوقۇسۇن﴾، ئاندىن ئۇلار نامىزىنى تولۇقلىۋالسۇن.

كېيىنكى ئايەتتە اللہ تائالا كاپىرلارنىڭ، مۆمىنلەرنىڭ غەپلەتتە قېلىشىنى، ئۇلارنىڭ نامازغا تۇرۇپ قوراللىرىنى قويغان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ ئۇلارغا تويۇقسىز بىراقلا ھۇجۇم قىلىشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. شۇڭا اللہ تائالا مۆمىنلەرنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن سەگەك تۇرۇشقا بۇيرۇيدۇ. ئاندىن كېيىنكى ئايەتتە مۆمىنلەرگە يارىدار ياكى كېسەل بولۇپ قېلىش سەۋەبىدىن قورال تۇتۇش قىيىن بولۇپ قالسا، ئۇلار دۈشمەنلەردىن قاتتىق ئېھتىيات قىلغان ئاساستا قوراللىرىنى قويسا، ئۇلارغا ھېچ گۇناھ بولمايدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ.

مۆمىنلەر ﴿ناماز﴾ نى ئوقۇپ تولۇق ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئۆرە تۇرغان، ئولتۇرغان ۋە ياتقان ھالەتلىرىدە اللہ نى كۆپ ياد ئېتىشى، دۈشمەن خەۋپى تۈگىگەن، ئۇلار خاتىرجەم بولغان چاغلىرىدا ﴿نامازنى﴾ اللہ نىڭ بەلگىلىگىنى بويىچە پۈتۈن شەرتلىرى بىلەن مۇكەممەل ئادا قىلىشى لازىم. چۈنكى ﴿ناماز مۆمىنلەرگە﴾ ۋاقىتلىرى بەلگىلەنگەن، لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىتىلگەن پەرزدۇر.

---

[1] سۈرە بەقەرە، 185 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

اللە تائالا بۇ ئايەتلەرنى پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ﴿كىشىلەر ئارىسىدا اللە ئۆگەتكەن ھەق ۋە ئادالەت بىلەن ھۆكۈم قىلىشقا، مۇناپىقلارنىڭ ﴿تەرىپىنى﴾ قىلىپ گۇناھسىز كىشىلەرگە ئۇۋال قىلماسلىققا، مۇناپىقلىق قىلىۋېتىپ تۇرۇپ تەقۋادار ۋە دىندار بولىۋالغان بەزى كىشىلەرگە قارىتا ياخشى ئويدا بولۇپ، اللە دىن مەغپىرەت تىلەشكە بۇيرۇش بىلەن ئاخىرلاشتۇردۇ.

ئايەتلەرنىڭ ئىلگىرىكى ئايەتلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى

ئىلگىرىكى ئايەتلەرنىڭ مەزمۇنى بولسا، اللە يولىدا جىھاد قىلىشنىڭ ھۆكۈملىرىنى، ئاندىن اللە نىڭ رازىلىقىنى تىلەپ، ئانا ۋەتەننى تاشلاپ ھىجرەت قىلىشنىڭ ھۆكۈملىرىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ. ناماز ھەرقانداق ھالەتتە ئادا قىلىش لازىم بولغان پەرز بولغاچقا، ئۇرۇش ۋاقىتلىرىدىمۇ، ھىجرەت قىلىش جەريانىدىمۇ ۋە باشقا سەپەر كۈنلىرىدىمۇ ساقىت بولمايدۇ. لېكىن ئۇرۇش ھالەتلىرىدە ۋە سەپەر جەريانىدا ئۇنى ئادا قىلىش قىيىنغا توختايدۇ ۋە تەسلىشىپ قالىدۇ. شۇڭا بۇ ئايەتلەر قورقۇنچ ھالەتلىرىدە ناماز ئوقۇش يولىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ، دۈشمەنگە ئۇچرىغان ھالەتتىمۇ نامازنى قەتئىي تاشلىماسلىققا بۇيرۇيدۇ. اللە تائالا بەندىلىرىگە ئاسانلىق يارىتىپ بېرىش ئۈچۈن قورقۇنچ ھالەتلىرىدە ۋە سەپەرگە چىققان ۋاقىتلىرىدا نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشقا رۇخسەت قىلدى. شۇڭا بۇ ھۆكۈملەرنى بايان قىلىشقا توغرا كەلدى.

نازىل بولۇش سەۋەبلىرى

1 ـ ئىمام ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى، نەسائى ۋە ئىبنى ماجە، ئەبۇ ئەييياش زەرقىينىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىز ئەسفان دېگەن جايدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئىدۇق. خالىد ئىبنى ۋەلىد قوماندانلىقىدىكى مۇشرىكلار قوشۇنى ئالدىمىزغا چىقىپ كەلدى. ئۇلار قىبلىمىز تەرەپتە ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىز بىلەن بىرلىكتە پېشىن نامىزىنى ئوقۇدى. ئۇلار: مۇسۇلمانلارغا ھۇجۇم قىلساق بولىدىغان ياخشى بىر پۇرسەت ئىدى دېيىشتى. ئاندىن ئۇلار: ئۇلارغا ئاز ئۆتمەي بىر ناماز كېلىدۇ. ئۇلار بۇ نامازنى ئوغۇللىرىدىنمۇ، ئۆزلىرىدىنمۇ ياخشى كۆرىدۇ، دېيىشتى. نەتىجىدە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پېشىن بىلەن دىگەر نامىزىنىڭ ئارىلىقىدا: ﴿(ئى مۇھەممەد!) سەن مۆمىنلەر بىلەن (جىھادتا) بىللە بولۇپ ئۇلار بىلەن ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا...﴾ دېگەن ئايەتلەرنى ئېلىپ چۈشتى.»[1]

[1] ئىمام ئىبنى كەسىرنىڭ «قۇرئان ئەزىم» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 548 ـ بەت. ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 181 ـ بەت.

www.munber.org

2 ـ رىۋايەت قىلىنىشىچە، تونمە ئىبنى ئۇبەيرەق قەتادە ئىبنى نوئمانىنىڭ ساۋۇتىنى ئوغرىلاپ كېتىدۇ. بۇ ساۋۇت ئۇن بار تولۇم ئىچىدە ئىدى. ئۇن تولۇمنىڭ تۆشۈكىدىن چېچىلىپ مېڭىپ بىر ئۆيگە كىرىپ كېتىدۇ. تونمە بۇ ساۋۇتنى بىر يەھۇدىينىڭ قېشىغا يوشۇرۇپ قويىدۇ. ساۋۇت تونمەنىڭ يېنىدىن ئاختۇرۇلىدۇ. لېكىن ئۇنىڭ يېنىدىن تېپىلمايدۇ. تونمە: بۇ ئىشتىن مېنىڭ پەقەت خەۋىرىم يوق، دەپ قەسەم ئىچىدۇ. ساۋۇتنىڭ ئىگىلىرى: ئۇنداق ئەمەس، الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇ بىزنىڭ ئۆيىمىزگە كىرىپ ساۋۇتنى ئوغرىلاپ كەتتى. بىز ئۇنىڭ ئىزىدىن ئىزدەپ چىقىپ، ئۇن ئىزىنىڭ بىر ئۆيگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆردۇق دېيىشتى. تونمە قەسەم قىلغاندىن كېيىن ئۇنى قويۇۋېتىپ، ئۇننىڭ ئىزىدىن ئەگىشىپ بىر يەھۇدىينىڭ ئۆيىگە كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بۇ يەھۇدىينى تۇتتى. يەھۇدىي: ئۇنى ماڭا تونمە بەردى، دېدى. ئاندىن تونمەنىڭ ئادەملىرى: سىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىڭلار، ئۇ بىزنىڭ ئادىمىمىز تەرىپىدە تۇرسۇن، ئۇ گۇناھسىزدۇر، دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ، بۇ ھەقتە ئۇنىڭ بىلەن گەپلەشتى. نەتىجىدە: ﴿(ئى مۇھەممەد!) سېنى كىشىلەر ئارىسىدا الله نىڭ كۆرسەتكىنى بويىچە ھۆكۈم قىلسۇن دەپ، ساڭا ھەقىقەتەن ھەق كىتابنى نازىل قىلدۇق﴾ دېگەن بۇ ئايەتلەر نازىل بولدى[①].

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 ـ الله تائالانىڭ: ﴿كاپىرلارنىڭ ئۆزەڭلارغا زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن قورقۇپ﴾ دېگەن سۆزى شەرتنى ئەمەس، كۆپ ھاللاردا يۈز بېرىدىغان ئەھۋالنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى مۇسۇلمانلار سەپەرلەردە كۆپىنچە ئەھۋاللاردا خىيىم ـ خەتەرلەرگە دۇچ كېلەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن يەئلا ئىبنى ئۇمەييە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: بىز ھازىر خاتىرجەملىككە ئېرىشكەن تۇرساق، نېمىشقا نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇيمىز؟ دېگەندە، ئۆمەر: مەنمۇ سەن ھەيران قالغان ئىشتىن ھەيران قېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بۇ ھەقتە سورىغان ئىدىم، ئۇ: «بۇ، الله تائالانىڭ سىلەرگە قىلغان سەدىقىسىدۇر، ئۇنىڭ سەدىقىسىنى قوبۇل قىلىڭلار» دەپ جاۋاب بەرگەن ئىدى، دېگەن.

2 ـ الله تائالا مۇجاھىدلارنى نامازغا تۇرغاندىمۇ قوراللىرىنى تاشلىماسلىققا بۇيرۇپ: ﴿(دۈشمەنلىرى بىلەن ئۇرۇشۇشقا تەييار تۇرۇش يۈزىسىدىن) قوراللىرىنى يېنىدا تۇتسۇن﴾ دېدى. مانا بۇ ئايەت كاپىرلاردىن ھەزەر ئەيلەشنىڭ زۆرۈر ئىكەنلىكىگە ئەھمىيەت بېرىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ. ھەمىشە سەگەك تۇرۇشنىڭ ۋە خىيىم ـ خەتەرنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا سەل قارىماسلىقنىڭ كېرەكلىكىنى ئەسكەرتىدۇ.

[①] ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 190 ـ بەت. ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 267 ـ بەت.

3 ـ رىۋايەت قىلىنىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرى بىلەن بىرلىكتە مەلۇم بىر غازاتقا چىقىدۇ. ئۇلار بىرمۇ دۈشمەن يوق بىر جىلغىغا چۈشكۈن قىلىدۇ. ئادەملەر قوراللىرىنى قويۇپ قويىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاجەت قىلغىلى چىقىپ، جىلغىنىڭ بىر تەرىپىنى كېسىپ ئۆتۈپ بولغاندا غەۋرەس ئىبنى ھارىس ئۇنى كۆرۈپ قالىدۇ. ئۇ قىلىچىنى ئېلىپ تاغدىن چۈشىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ كەلگەنلىكىنى پەقەت بېشىغا كېلىپ ئۆرە تۇرغان ھالدا: ئەگەر مەن سېنى ئۆلتۈرەلمىسەم، اللہ ماڭا لەنەت قىلسۇن! دېگەن چاغدىلا ئاندىن سېزىدۇ. ئۇ قىلىچىنى غىلىپىدىن سۇغۇرۇپ: ئى مۇھەممەد! ھازىر سېنى مەندىن كىم ساقلاپ قالالايدۇ؟ دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللہ تائالا» دەيدۇ. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى چاپماقچى بولۇپ، قىلىچىنى ئۇنىڭغا كۆتۈرىدۇ. بىراق بىر پۇتى تېيىلىپ كېتىپ، يەرگە يىقىلىپ چۈشىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چاققانلىق بىلەن قىلىچىنى قولىغا ئېلىپ: «ئى غەۋرەس! ھازىر سېنى مەندىن كىم توسۇپ قالالايدۇ؟» دەيدۇ. ئۇ: ھېچكىم توسۇپ قالالمايدۇ، ئەسىر ئالغۇچىنىڭ ياخشىسى بولغىن، دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى كەچۈرىدۇ. ئۇ قەۋمىنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇلارغا بۇ ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ قەۋمىدىن بىر قىسىم ئادەملەر ئىمان كەلتۈرۈپ ئىسلام دىنىغا كىرىدۇ[1].

4 ـ اللہ تائالا: ﴿(ئى مۇھەممەد!) سېنى كىشىلەر ئارىسىدا اللہ نىڭ كۆرسەتكىنى﴾ يەنى اللہ نىڭ ساڭا تونۇتقىنى، بىلدۈرگىنى ۋە ۋەھيى قىلغىنى ﴿بويىچە ھۆكۈم قىلسۇن دەپ، ساڭا ھەقىقەتەن ھەق كىتابنى نازىل قىلدۇق﴾ دېدى. بۇ ئىلىم ئايەتتە ”كۆرسىتىش“ دەپ ئاتالدى. چۈنكى شەك قىلىشقا ھەرگىز ئىمكان بەرمەيدىغان ھەقىقىي ئىلىم كۈچ ـ قۇۋۋەت جەھەتتە كۆز بىلەن كۆرۈشنىڭ ئورنىدا بولىدۇ.

زەمەخشەرى مۇنداق دەيدۇ: «ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيتتى: سىلەردىن ھېچكىم: اللہ ماڭا كۆرسەتكەن بويىچە ھۆكۈم قىلدىم، دېمىسۇن. چۈنكى اللہ تائالا بۇنى پەقەت پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغىلا خاس قىلىپ بەردى. لېكىن ئۇ ئۆز قارىشىدا ئىجتىھاد قىلسۇن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قارىشى توغرا بولاتتى. چۈنكى اللہ ئۇنىڭغا توغرىنى كۆرسەتتى. بىزنىڭ قارىشىمىز بولسا، گۇمانغا ۋە تىرىشچانلىققا تايىنىدۇ.»[2]

5 ـ فەخرۇددىن رازى مۇنداق دەيدۇ: «بىلىشىڭ كېرەككى، بۇ ئايەت قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇش بېرىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۇئمە تەرەپكە ئازراق مايىل بولغان. لېكىن اللہ نىڭ ئىلمى ئەزەلىسىدە تۇئمە پاسىق ئادەم ئىدى. شۇڭا اللہ تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ بىر گۇناھكارغا ياردەم قىلماقچى بولغانلىقى ئۈچۈن ئەنە شۇنداق ئېغىر دەرىجىدە تاپا قىلدى. ئەھۋال شۇنداق ئىكەن،

---

[1] ئىمام ئەبۇ سەئۇدنىڭ «ئىرشادۇل ئەقلىسسەلىم ئىلا مەزايال قۇرئانىل كەرىم» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 379 ـ بەت.
[2] ئىمام زەمەخشەرىنىڭ «ئەلكەششاف» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 436 ـ بەت. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 11 ـ جىلد، 33 ـ بەت.

www.munber.org

زالىمغا ئۇنىڭ زالىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ زۇلۇم قىلىشىغا ياردەم قىلغان، بەلكى ئۇنى زۇلۇم قىلىشقا ئۈندىگەن ۋە قاتتىق كۈشكۈرتكەن كىشىنىڭ ھالى قانداق بولۇپ كېتەر؟ »[1]

6 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەغپىرەت تىلەشكە بۇيرۇش ئۇنىڭ گۇناھ سادىر قىلغانلىقىنى كۆرسەتمەيدۇ. ئۇ پەقەت ئۇنىڭ ياخشىلىقلىرىنى زىيادە قىلىش ۋە مەرتىۋىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈندۇر.

قازى ئەياز «ئەششىفا» ناملىق كىتابىدا مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەرلەر (ئۇلارغا الله نىڭ سالامى بولسۇن!) نىڭ مەنئى قىلىنمىغان ياكى بۇيرۇلمىغان ئىشلارنى قىلىپ، ئاندىن شۇنىڭ سەۋەبى بىلەن تاپا ـ تەنىگە ئۇچرىشى بولسا، پەقەت ئۇلارنىڭ ئالىي مەرتىۋىلىرىگە ۋە كامالى ئىتائەتمەنلىكىگە نىسبەتەن گۇناھتۇر. ئۇ ھەرگىزمۇ باشقىلارنىڭ گۇناھلىرىغا ۋە يامان ئىشلىرىغا ئوخشىمايدۇ.»

قازى ئەياز بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئۇزۇن توختالغان ۋە ناھايىتى ياخشى سۆزلەرنى قىلغاندىن كېيىن مۇنداق دەيدۇ: «تەۋبە قىلىش ۋە مەغپىرەت تىلەشتە بولسا بىر قىسىم ئۆلىمالار كۆرسەتكەن ناھايىتى ئىنچىكە مەنىلەر بار. ئۇ بولسىمۇ الله نىڭ مۇھەببىتىنى تەلەپ قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە: ﴿الله ھەقىقەتەن تەۋبە قىلغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ. (ھارامدىن ۋە نىجاسەتتىن) پاك بولغۇچىلارنى ھەقىقەتەن دوست تۇتىدۇ﴾[2] دېدى.»[3]

شەرئەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

سەپەردە نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇش.

الله تائالانىڭ: ﴿نامازنى قەسرى قىلىپ (يەنى تۆت رەكئەتنى ئىككى رەكئەت قىلىپ) ئوقۇساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ﴾ دېگەن سۆزى سەپەردە نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشنىڭ بەلگىلەنگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى الله تائالانىڭ: ﴿سەپەرگە چىققان ۋاقتىڭلاردا﴾ دېگەن سۆزى يۇرتلارنى كېزىپ سەپەر قىلساڭلار، دېگەن مەنىنى كۆرسىتىدۇ. الله تائالا بۇ سەپەرنىڭ پەقەت جىھاد ئۈچۈنلا بولۇشىنى شەرت قىلماستىن، ھەممە سەپەرنى ئومۇمىيۈزلۈك بىلدۈرۈشى ئۈچۈن ئەنە شۇنداق دېگەن.

---

[1] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 11 ـ جىلد، 35 ـ بەت.
[2] سۈرە بەقەرە، 222 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] قازى ئەيازنىڭ «ئەششىفا» ناملىق كىتابىغا ۋە جامالۇددىن قاسىمىنىڭ «مەھاسىنۇتتەئۋىل» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلدكە قاراڭ.

ئۆلىمالار بۇ ئايەتنى مۇساپىرنىڭ نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشىغا دەلىل قىلىدۇ. ئاندىن ئۇلار قەسرى قىلىش پەرزمۇ ياكى رۇخسەتمۇ؟ دېگەن مەسىلىدە مۇنداق ئىككى قاراشقا كەلگەن.

1 ـ قاراشتىكىلەر نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇش رۇخسەتتۇر، ئەگەر ناماز ئوقۇغۇچى خالىسا نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇيدۇ، خالىسا تولۇق ئوقۇيدۇ دەپ قارايدۇ. بۇ ئىمام شافىئىي ۋە ئەھمەد (الله ئۇ ئىككىسىگە رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ قارىشىدۇر.

2 ـ قاراشتىكىلەر نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇش پەرزدۇر، ئىككى رەكئەت ناماز مۇساپىرنىڭ تولۇق ئوقۇيدىغان نامىزىدۇر، دەپ قارايدۇ. بۇ ئىمام ئەبۇ ھەنىفە (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ قارىشىدۇر.

ئىمام مالىك مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر سەپەر ئۈستىدىكى ئادەم نامازنى تولۇق ئوقۇغان بولسا، ۋاقىت بولسىلا ئۇنى قايتا ئوقۇيدۇ.» ئىمام مالىكنىڭ قارىشىدا نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇش سۈننەتتۇر، پەرز ئەمەس.

بىرىنچى قاراشتىكىلەرنىڭ دەلىللىرى

شافىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەبىدىكىلەر نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشنىڭ پەرز ئەمەسلىكىگە بىرقانچە دەلىل كەلتۈرگەن بولۇپ، ئۇنى تۆۋەندە قىسقىچە بايان قىلىمىز:

1 ـ الله تائالانىڭ: ﴿نامازنى قەسرى قىلىپ (يەنى تۆت رەكئەتنى ئىككى رەكئەت قىلىپ) ئوقۇساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ﴾ دېگەن سۆزىنىڭ زاھىرى مەنىسى كىشىگە نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشنىڭ پەرز ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ. چۈنكى گۇناھنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى ئۇنىڭ پەرزلىكىنى ئەمەس، دۇرۇسلىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇش پەرز بولغان بولسا ئىدى، ئايەتنىڭ سۆزى: «نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشۇڭلار لازىم» دېيىلەتتى ياكى: «نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇڭلار» دېيىلەتتى.

2 ـ ئۇلار مۇنۇ رىۋايەتنى دەلىل قىلىدۇ: ئائىشە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە مەدىنىدىن مەككىگە ئۆمرە قىلغىلى باردۇ. ئائىشە مۇنداق دەيدۇ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن نامازنى قەسرى قىلىپمۇ ئوقۇدۇم، تولۇقمۇ ئوقۇدۇم، مەلۇم كۈنلەر روزا تۇتتۇم، مەلۇم كۈنلەر روزا تۇتمىدىم، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئائىشە! ياخشى قىپسىز» دېدى. ئۇ مېنى بۇ ھەقتە ئەيىبلىمىدى.[1]

ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سەپەردە نامازنى بەزىدە تولۇق بەزىدە قەسرى قىلىپ ئوقۇيتتى. ئۇنىڭ بۇ ئىشىنى ساھابىلارنىڭ ئىچىدىن ھېچكىم ئەيىبلىمىگەن. شۇڭا بۇ نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشنىڭ رۇخسەت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

[1] ئىمام فەخرۇددىن رازىينىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 11 ـ جىلد، 18 ـ بەت.

www.munber.org

3 ـ ئۇلار يەنە مۇنداق دەيدۇ: «بىز يۇقىرىدا ئوتتۇرىغا قويغان مەسىلىنى تەكىتلەيدىغان يەنە بىر دەلىل شۇكى، مۇساپىرغا سەپەردە روزا تۇتۇش ياكى تۇتماسلىق ئىختىيارلىقى بېرىلىدۇ. نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشمۇ شۇنىڭغا ئوخشايدۇ.»

ئىككىنچى قاراشتىكىلەرنىڭ دەلىللىرى

ھەنەفىي مەزھىبىدىكىلەر سەپەردە نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشنىڭ پەرزلىكىگە بىرقانچە دەلىل كەلتۈرگەن بولۇپ، بىز ئۇنى تۆۋەندە قىسقىچە بايان قىلىمىز:

1 ـ ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «سەپەر نامىزى ئىككى رەكئەت بولۇپ، پەيغەمبىرىڭلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلىغا ئاساسەن قەسرى ئەمەس، تولۇق ئادا بولغان بولىدۇ.»

2 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەرلىرىنىڭ ھەممىسىدە نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشنى ئۆزىگە لازىم تۇتقان. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەرگە چىقسا، قايتىپ كەلگەنگە قەدەر نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇيتتى.»

3 ـ ئىمران ئىبنى ھۇسەيىننىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە ھەج قىلدىم. ئۇ مەدىنىگە قايتىپ كەلگىچە نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇغان ئىدى. ئۇ مەككىدە 18 كۈن تۇردى. بۇ جەرياندا نامازنى پەقەت ئىككى رەكئەتلا ئوقۇيتتى. ئۇ مەككە ئەھلىگە: «سىلەر نامازنى تۆت رەكئەت ئوقۇڭلار، بىز سەپەر ئۈستىدىكى كىشىلەرمىز» دېگەن ئىدى.

4 ـ ئىبنى ئۆمەر مۇنداق دەيدۇ: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سەپەردە ھەمراھ بولدۇم. ئۇ نامازنى ئىككى رەكئەتتىن ئارتۇق ئوقۇمىدى. مەن ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ۋە ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملارغىمۇ سەپەردە ھەمراھ بولدۇم. تاكى اللە تائالا ئۇلارنى قەبزى روھ قىلغانغا قەدەر ئۇلارمۇ سەپەر ئۈستىدە نامازنى ئىككى رەكئەتتىن ئارتۇق ئوقۇمىغان ئىدى. اللە تائالا ھەققەتەن مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەرگە رەسۇلۇللاھ ئەلۋەتتە ياخشى ئۈلگىدۇر﴾[1].»

5 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «ناماز ئىككى رەكئەت، ئىككى رەكئەت پەرز بولدى. سەپەرگە چىقمىغاندا ئوقۇلىدىغان نامازغا ئىككى رەكئەت قوشۇلدى، سەپەردە ئوقۇلىدىغان ناماز ئىككى رەكئەت بولۇپ مۇقىملاشتى.»[2]

---

[1] سۈرە ئەھزاب، 21 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[2] بۇ ھەقتىكى دەلىللەرنى تەپسىلى كۆرۈش ئۈچۈن ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 310 ـ بەتكە قاراڭ.

ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: «مانا بۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغان نامىزى بولۇپ، ئۇنىڭغا ئەگىشىش ۋاجىپتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مېنىڭ ناماز ئوقۇغىنىمنى كۆرگەندەك ناماز ئوقۇڭلار» دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەر ئۈستىدە نامازنى ئىككى رەكئەت ئوقۇشى ئۇنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.»

ئىككىنچى ھۆكۈم

نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشقا دۇرۇس بولىدىغان سەپەر.

فىقھشۇناسلار نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشقا دۇرۇس بولىدىغان سەپەر ھەققىدە مۇنداق قاراشلارغا كەلگەن:

ئۇلاردىن بەزىلەر: بۇ سەپەرنىڭ جىھاد قىلىش، ھەج قىلىش، ئۆمرە قىلىش، ئىلىم تەلەپ قىلىش ۋە باشقا سەۋەبلەرگە ئوخشاش چوقۇم الله تائالاغا تائەت ـ ئىبادەت بولىدىغان سەپەر بولۇشى، ياكى تىجارەت قىلىش، ساياھەت قىلىش ۋە باشقا سەۋەبلەرگە ئوخشاش قىلىسا دۇرۇس بولىدىغان ئىشلارغا سەپەر قىلغان بولۇشى كېرەك دەپ قارايدۇ. بۇ، شافىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەبىدىكىلەرنىڭ قارىشىدۇر.

ئىمام مالىك مۇنداق دەيدۇ: «قىلسا دۇرۇس بولىدىغان پۈتۈن سەپەردە نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇش دۇرۇس بولىدۇ.»

مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇكى، بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن بىر تىجارەتچى ئادەم، بەھرەيندە ئايلىنىپ يۈرىمەن دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشقا بۇيرۇغان.

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە، سەۋرى ۋە داۋۇد مۇنداق دەيدۇ: «سەپەرلا بولىدىكەن، مەيلى ئۇ دۇرۇس بولغان سەپەر بولسۇن، مەيلى چەكلەنگەن سەپەر بولسۇن، ھەتتا سەپەر قىلغۇچى مۇساپىرلارنى قورقىتىپ بۇلاڭچىلىق قىلىشقا چىققان بولسىمۇ، نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشقا يېتەرلىكتۇر.»

ئۇلارنىڭ بۇ ھەقتىكى دەلىلى شۇكى، نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇش سەپەر ئۈچۈن مۇئەييەنلەشتۈرۈلگەن پەرزدۇر. چۈنكى ئائىشەنىڭ يۇقىرىدىكى ھەدىسىدە: «ناماز ئىككى رەكئەت، ئىككى رەكئەت پەرز بولدى. سەپەرگە چىقمىغاندا ئوقۇلىدىغان نامازغا ئىككى رەكئەت قوشۇلدى، سەپەردە ئوقۇلىدىغان ناماز ئىككى رەكئەت بولۇپ مۇقىملاشتى» دەپ كۆرسىتىلگەن. قۇرئان كەرىممۇ مەلۇم سەپەرنى خاسلاشتۇرمىدى. شۇڭا سەپەرلا بولىدىكەن، ئەگەر ئۇ گۇناھ قىلىش ئۈچۈن قىلىنغان سەپەر بولغان تەقدىردىمۇ، نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇش دۇرۇس بولىدۇ.

ئىبنۇل ئەرەبى «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر ئۇ گۇناھ قىلىش ئۈچۈن قىلىنغان سەپەر بولغان تەقدىردىمۇ، نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇيدۇ. چۈنكى نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇش سەپەر ئۈچۈن مۇئەييەنلەشتۈرۈلگەن پەرزدۇر،

www.munber.org

دېگۈچىلەرنىڭ سۆزىگە كەلسەك، ئۇلارنىڭ بۇ سۆزىنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى «ئەتتەلخىيس» ناملىق كىتابتا بايان قىلدۇق. اللە تائالا كىتابى قۇرئان كەرىمدە نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشنى يېنىكلىتىش، تولۇق ئوقۇشنى ئەسلى قىلىپ بېكىتتى. ئۆتۈككە مەسھى قىلىش مەسىلىسىگە ئوخشاش، گۇناھ قىلىش ئۈچۈن قىلىنغان سەپەردە رۇخسەتنى تۇتۇش دۇرۇس ئەمەس.»[①]

مەن مۇنداق دەپ قارايمەن، كۆپچىلىك فىقھشۇناسلارنىڭ: نامازنى دۇرۇس بولىدىغان سەپەردە قەسرى قىلىپ ئوقۇشقا بولىدۇ، دېگەن قارىشى كۈچلۈكتۇر. شۇنداق بولغاندا گۇناھقا ياردەم قىلىشتىن ساقلىنالايمىز. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿گۇناھقا ۋە زۇلۇمغا ياردەملەشمەڭلار﴾[②].

ئۈچىنچى ھۆكۈم

نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشقا بولىدىغان سەپەرنىڭ مىقدارى قانچىلىك؟

1 ـ زاھىرى مەزھەبىدىكىلەر: سەپەرلا بولىدىكەن، مەيلى ئۇ قىسقا بولسۇن ياكى ئۇزۇن بولسۇن، نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇش دۇرۇس، دەپ قارايدۇ.

2 ـ شافىئىي، ھەنبەلى ۋە مالىكى مەزھەبىدىكىلەر: نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇش ئۈچۈن ئەڭ ئاز دېگەندە ئىككى كۈنلۈك سەپەر قىلىش يەنى 16 پەرسەخ[③] مۇساپىنى بېسىش كېرەك، دەپ قارايدۇ.

3 ـ ھەنەفى مەزھەبىدىكىلەر: ئەڭ ئاز دېگەندە ئۈچ كۈنلۈك سەپەر قىلىش يەنى 24 پەرسەخ مۇساپىنى بېسىش كېرەك، دەپ قارايدۇ.

4 ـ ئىمام ئەۋزائى مۇنداق دەيدۇ: «ئەڭ ئاز دېگەندە بىر كۈنلۈك سەپەر قىلىش يەنى سەككىز پەرسەخ مۇساپىنى بېسىش كېرەك.»[④]

بۇ ھەقتىكى قاراشلار روزا تۇتۇش ھۆكمى بار ئايەت ھەققىدە توختالغاندا تەپسىلى بايان قىلىنغان ئىدى. شۇ يەرگە مۇراجىئەت قىلىڭ.

ئىبنۇل ئەرەبى زاھىرى مەزھەبىدىكىلەرگە رەددىيە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: «بىر قىسىم كىشىلەر دىن بىلەن ئوينىشىپ: كىمكى يۇرتىدىن سىرتقا چىقسىلا، نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇيدۇ ۋە روزا تۇتمايدۇ، دېيىشىدۇ. بۇ سۆزنى قىلغۇچى ئادەم ئەرەب ئەمەس بولۇپ، ئەرەبلەردىكى سەپەرنى بىلمەيدۇ ياكى دىنغا سەل قارايدۇ. ئەگەر ئۆلىمالار ئۇلارنىڭ قارىشىنى تىلغا ئالمىغان بولسا ئىدى، مەن ئۇنىڭغا كۆز قىرىمنى سېلىشقىمۇ، ئۇ ھەقتە دىلىمنى ئارتۇقچە ئاۋارە قىلىپ ئويلاشقىمۇ رازى بولمىغان بولاتتىم. ئىلگىرى ئۆتكەن

---

① ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 488 ـ بەت.
② سۈرە مائىدە، 2 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
③ بىر پەرسەخ 6.24 كىلومېتىرغا تەڭ
④ ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 185 ـ بەت.

ساھابىلار نامازنى قەسرى قىلىپ ئوقۇشقا تېگىشلىك سەپەرنىڭ مىقدارىنى بېكىتىشتە ھەر خىل قاراشتا بولغان. ئۆمەر، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر ۋە ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباسلارنىڭ ئۇنى بىر كۈنلۈك سەپەر دەپ بېكىتكەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ ئۇنى ئۈچ كۈنلۈك سەپەر دەپ بېكىتكەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ. بۇ رىۋايەتلەر ئۇلارغا بۇ سەپەرنىڭ تەييارلىق بىلەن چىققان ۋە جاپا ـ مۇشەققەت تارتىدىغان سەپەر ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ قويىدۇ.»[①]

تۆتىنچى ھۆكۈم

خەۋپ نامىزى قانداق ئوقۇلىدۇ؟

ئىمام ئەبۇ يۇسۇف (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەپ قارايدۇ: اللە تائالانىڭ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) سەن مۆمىنلەر بىلەن (جىھادتا) بىللە بولۇپ ئۇلار بىلەن ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا﴾ دېگەن سۆزىنىڭ زاھىرى مەنىسىنى تۇتقا قىلغان ئاساستا بۇ ئايەت ئۆز ئىچىگە ئالغان خەۋپ نامىزىغا دائىر ھۆكۈملەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ قوشۇنىغا خاستۇر دەپ قارايمىز.

كۆپچىلىك ئۆلىمالار مۇنداق دەپ قارايدۇ: خەۋپ نامىزى رەسمىي بەلگىلەنگەن ھۆكۈمدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قىلىنغان خىتاب ئۇنىڭ ئۈممىتىگە قىلىنغان خىتابتۇر. بىز ئۇنىڭغا ئەگىشىشكە ۋە ئۇنى ئۈلگە قىلىشقا بۇيرۇلدۇق. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ شەرىئىتىنى ۋە دىنىنى ئىجرا قىلغانلار ئۇنىڭ ئىزباسارلىرى بولغان ئىماملاردۇر. بۇ ھۆكۈمنى ئۇنىڭغا خاس ئىدى، دېيىش ئورۇنلۇق ئەمەس.

فىقھشۇناسلار بۇ نامازنى قانداق ئوقۇش توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قىلىنغان رىۋايەتلەرنىڭ ھەر خىل بولۇشىغا ئەگىشىپ، بىرقانچە قاراشلارغا كەلگەن.

ئىبنى قۇدامە «ئەلمۇغنى» ناملىق كىتابىدا مۇنداق دەيدۇ: «خەۋق نامىزىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇغان ھەرقانداق شەكىلدە ئوقۇش دۇرۇس بولىدۇ.»

ئىمام ئەھمەد مۇنداق دەيدۇ: «خەۋق نامىزى ھەققىدە رىۋايەت قىلىنغان ھەرقانداق ھەدىسكە ئەمەل قىلىش دۇرۇستۇر.»[②]

ئىمام ئەھمەد سەھل ئىبنى ئەبۇ ھەسمەنىڭ ھەدىسىنى تاللىغان بولۇپ، ئۇنى ھەدىسشۇناسلارنىڭ ھەممىسى رىۋايەت قىلغان. بۇ ھەدىس مۇسلىمنىڭ رىۋايىتىدە مۇنداق بايان قىلىنىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرى بىلەن خەۋق نامىزىنى ئوقۇدى. ئۇ ئۇلارنى ئارقى تەرەپكە ئىككى سەپ قىلىپ تىزدى. ئاندىن بىرىنچى سەپ بىلەن بىر رەكئەت نامازنى ئوقۇدى. ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇپ ئارقىدىكى كىشىلەر يەنە بىر رەكئەت نامازنى ئوقۇپ بولغىچە ئۆرە تۇردى. ئاندىن ئارقىدىكى سەپتىكىلەر ئالدىغا، ئالدىدىكى

① ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 488 ـ بەت.
② ئىبنى قۇدامەنىڭ «ئەلمۇغنى» ناملىق كىتابى، 2 ـ جىلد، 268 ـ بەت.

www.munber.org

سەپتىكىلەر ئارقىغا ئۆتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلار بىلەن قالغان بىر رەكئەت نامازنى ئوقۇدى. ئاندىن تەشەھھۇدتا ئارقىدىكى كىشىلەر يەنە بىر رەكئەت نامازنى ئوقۇپ بولغىچە ئولتۇردى. ئاندىن سالام بەردى.»[1]

ئايەتلەر كۆرسەتكەن ئەھمىيەتلىك نۇقتىلار

1 ـ سەپەردە ۋە قورقۇنچلۇق ئەھۋالدا نامازنى ئىمام بىلەن ۋە باشقا بىرى بىلەن قەسرى قىلىپ ئوقۇشقا بولىدۇ.

2 ـ ئۇرۇشقا ھەمىشە تەييار تۇرۇش، ئېھتىيات يولىنى تۇتۇش ۋە دۈشمەنلەردىن قاتتىق ھوشيار تۇرۇش ۋاجىپتۇر.

3 ـ نامازنىڭ مۇئەييەن بەلگىلەنگەن ۋاقىتلىرى بولۇپ، ئۇنىڭغا دەخلى ـ تەرۇز يەتكۈزۈش دۇرۇس ئەمەس.

4 ـ دۈشمەنلەرگە قارشى تۇرۇشتا چىداملىق بولۇش، ئاجىزلىق قىلماسلىق ۋە قورقماسلىق زۆرۈردۇر.

[1] ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.